EL POU de la gallina
Revista manresana d'informació i opinió

Gent | Jordi Sardans. Fotos: Jean Yves Gargadennec i Lluís Matamala | Actualitzat el 29/10/2019 a les 10:39

«Massana va agafar la documentació del sergent mort i en veure que estava casat amb una dona de Berga li va enviar la documentació amb una nota que deia: La propera vegada no et casis amb un guàrdia civil»

ENTREVISTA.Â Joan Busquets Verges, el darrer guerriller catalÃ , de 91 anys, viu a Normandia. Integrant del grup de MarcelÂ·lÃ- Massana, va compartir aventures amb Ramon Vila, "Caracremada", i amb Manel SabatÃ©, company seu de presÃ³ quan els franquistes el van executar. Busquets es va fer un fart de transportar material bÃ¨lÂ·lic d'Oceja a la base del mas Flequer, prop de Rocafort, des d'on van atemptar contra lÃ-nies d'alta tensiÃ³ i les vies del ferrocarril de Terrassa a Manresa, a mÃ©s d'altres episodis de guerrilla a la zona del Bages, especialment l'any 1949, el de mÃ xima activitat dels maquis a Catalunya.

? Com és que et vas convertir en anarquista?

? De mica en mica. És un procés. A casa hi havia un ambient familiar proper a la CNT, amb companys que hi passaven durant la meva infància. Soc una persona sensible que sempre m'he rebel·lat contra la injustícia. Tenia un amic que era fràgil, els altres se n'aprofitaven i jo el defensava. Quan van entrar els "nacionals" a Barcelona tenia onze anys i vaig veure la bestialitat amb què es comportaven els vencedors. Allò em va anar minant, fins a veure el règim franquista com un enemic. Vaig decidir passar clandestinament a França, amb els meus propis mitjans, on vaig entrar en contacte amb les Joventuts Llibertàries de la CNT i treballava de miner a Cransac.

? Què vas començar a fer amb els cenetistes?

? Repartia "Ruta", el diari de la CNT i així vaig conèixer molta gent. Els diners obtinguts els portava a Tolosa. Quan tenia vint anys, amb un ambient formidable de solidaritat amb els refugiats polítics, Marcel·lí Massana va passar pel poble a parlar de la resistència i em vaig entusiasmar. Vaig deixar de repartir el diari i de participar en els festivals per incorporar-me a la guerrilla, a finals del 1948.
Can Flequer

? Com pots resumir la teva intervenció directa a les guerrilles?

? Anàvem carregats amb "macutos" que pesaven fins a 40 quilos, per fer un trasllat que va

suposar mesos de treball, per transportar armes, explosius i d'altres materials, des de la base del mas Tartàs, a la Cerdanya, prop d'Oceja, -una casa de pagès llogada que bàsicament servia als nostres grups per canviar-se la roba de ciutat per la de muntanya-, al mas Flequer de Rocafort, amb l'objectiu de tirar les torres de conducció elèctrica d'alta tensió.

? Quina va ser l'acció de sabotatge més important que vau dur a terme?

? Can Flequer estava situada a dotze quilòmetres de Manresa, ciutat on Massana es va reunir el juny de 1949 amb el delegat a Espanya del Moviment Llibertari a l'exili, Manuel Benítez, per decidir un gran sabotatge. Planificada i organitzada l'acció per Marcel·lí Massana, al grup érem generalment nou homes, però podia variar una mica. En el meu grup hi havia Jordi Pons, el "Fantasma" i "Taràntula", el Pernales i jo, que conjuntament ambels altres grups, vam volar més de 40 torres de conducció elèctrica, amb explosions sincronitzades. En el tercer, hi anava Ramon Vila i José Pérez, el "Tragapanes". Els altres van completar aquest grup o van formar part del segon: el "Rana"; Antonio Torres, el "Currito" i "Cachas", Jaume Puig, el "Tallaventres", i "Germinal" o el "Pometa". Vam tirar enlaire un quilòmetre dels vials de la línia fèrria entre Terrassa i Manresa. El tren va tardar força dies a tornar a circular i alguns barris de Terrassa es van quedar sense llum.

«Massana va dir a l'amo que s'havia fet ric amb l'estraperlo Joan Fontfreda: Com que m'has guanyat a les cartes et dono dues mil pessetes i així podràs anar amb taxi a Barcelona»

? Com va anar el segrest de can Flequer?

? Després d'un transport d'explosius estàvem descansant a can Flequer quan el masover ens va advertir de la presència de l'amo, que s'havia fet ric amb l'estraperlo, Joan Fontfreda, que parlava amb un tractant de fustes, amb el fill de divuit anys i el nebot de dotze. Era regidor d'avituallaments a Barcelona. "Cremada" la casa, en ser descoberts, Massana va decidir segrestar-lo i demanar un rescat de 100.000 pessetes. El "Tarántula" i jo vam acompanyar els masovers i els seus quatre fills a la base de cal Moreno, a Berga. El tractant de fustes va ser ferit en intentar escapar. Mentrestant, tots plegats van estar jugant a cartes.Quan el fill va tornar amb els diners, Massana li va dir a Fontfreda: «Com que m'has guanyat a les cartes et dono dues mil pessetes i així podràs anar amb taxi a Barcelona». El grup es va amagar uns dies a la masia de can Casassàies, on vivia Joan Sorribes, amic de Massana. Casualment, tres guàrdies civils es van presentar a la casa on el grup s'hi havia allotjat. Massana va matar d'un tret al sergent Isidro Pérez i els altres dos guàrdies van fugir després d'un tiroteig. Com a anècdota et diré que Massana va agafar la documentació del sergent mort i en veure que estava casat amb una dona de Berga li va enviar la documentació amb una nota que deia: «La propera vegada no et casis amb un guàrdia civil».

? Com va ser l'incident amb un industrial de Manresa, la tardor de 1949?

? Des de Tolosa, diversos grups d'acció vam passar a Espanya. El de Josep Sabaté, el de Julio Rodríguez Fernández, el "Cubano", i el de Saturnino Culebras, "los Primos". M'havia d'unir al grup de Sabaté en arribar a Barcelona. Vaig sortir el 4 de setembre de 1949 amb el grup de "los Primos", que guiava Ramon Vila, amb Saturnino i el seu germà Gregorio, José Conejos, Manuel Aced, Helios Ziglioli, Manel Sabaté i jo. Hi anàvem tots, però Saturnino, que no estava habituat a caminar, va voler interceptar un cotxe entre Rocafort i el Pont de Vilomara. En accelerar, vam disparar ràfegues de metralleta contra les rodes posteriors que van rebentar els neumàtics. N'era propietari un industrial de Manresa, Josep Pujol Viñas, que viatjava amb xofer i una serventa, Emília Cuadrado Martínez, que va resultar ferida. Vam retornar el vehicle a la carretera i van marxar per atendre-la. L'acció va provocar la presència de la Guàrdia Civil. Saturnino i jo vam agafar un tren a Terrassa cap a Barcelona. Ziglioli va anar a Matadepera a buscar queviures, on

va ser detingut per la Guàrdia Civil amb la documentació falsa de Fernando García Bernón.

? Alguns membres del grup deixen les armes amagades al bosc i la guàrdia civil troba l'amagatall. Com és que l'endemà no us esperava?

? Això mateix em pregunto jo, perquè quan hi vam anar ja havien desaparegut. Suposo que Ziglioli els va dir en ser torturat on eren les armes. El van portar als llocs dels fets i li van aplicar la llei de fugues, amb l'excusa que va intentar agafar una bomba de mà que estava amagada entre els matolls. Com ho podia fer si portava les mans lligades al darrere?

Detenció

? Com es va produir la teva detenció?

? El 17 d'octubre de 1949 en un intens tiroteig al carrer Trafalgar de Barcelona, Josep Sabaté havia mort en una emboscada amb la policia. Li van trobar l'adreça del taller del meu pare que li havia donat per establir contacte i s'havia oblidat de desfer-se'n. Em van detenir el 18. Va ser un cas de mala sort. El seu germà petit, Manel, va ser condemnat a mort amb mi i el van assassinar.

? Com valores la lluita de Quico Sabaté?

? A la nova edició d'"Atado y bien atado" he escrit diverses novetats, per exemple en relació a Francesc Sabaté Llopart, nascut a l'Hospitalet de Llobregat el 30 de març de 1915 i mort a Sant Celoni el 5 de gener de 1960. El Quico va ser el màxim exponent de la guerrilla urbana i catalogat pel règim franquista com l'enemic número 1. N'analitzo la shistòria, però aprofundeixo en el seu sentiment en saber la mort del seu germà gran, al carrer Trafalgar. L'admirava per la seva valentia i capacitat intel·lectual. Tots dos van participar en l'espectacular atemptat del carrer Marina, en companyia de Wenceslao Giménez Orive, del grup dels Maños. Malgrat la mort dels seus germans, Pep i Manel, la seva lluita mai no va decaure tot i els controls de la policia gal·la, que espiava tots els seus moviments.

? Com va ser l'atemptat del carrer Marina?

? Havia intentat matar el primer cap de la Brigada Social, Eduardo Quintela, que s'havia especialitzat en la repressió de l'anarquisme. El 2 de març de 1949, al carrer Marina, el grup de Quico Sabaté, conjuntament amb el dels Maños, van metrallar un cotxe camuflat del parc mòbil de la policia en el qual es pensaven que anava Quintela, que sovint canviava d'itinerari. No hi era, però van matar dos dirigents falangistes.

? Vas ser condemnat a mort. Et vas salvar per la teva joventut?

? No ho crec. Més aviat va ser per influència. Pel que em van explicar, sembla que un escrivent comptable del meu cunyat que era catòlic tenia influència sobre el confessor de Franco. La meva germana em va informar que l'advocat de Madrid l'havia telefonat per comunicar que m'havien commutat la pena de mort. El secretari del jutge instructor em va dir: «Vostè deu tenir molta influència!». Li vaig replicar de mala manera que tant en el meu cas com el d'amics afusellats es va cometre una inexplicable injustícia.

? Vas patir tortures?

? No em deixaven dormir. Em venien a buscar a les dues de la matinada i quan em feien preguntes em donaven un clatellot. Les bufetades, els insults i les amenaces eren habituals.

? Vas passar per diverses presons, oi?

? Era un turista! Vaig estar a la Model de Barcelona, però tres mesos abans a la de Salt a Girona, en passar la frontera clandestinament. A la Model hi vaig estar provisionalment fins que em van commutar la pena de mort. Aleshores em van enviar al penal de San Miguel de los Reyes, a València, on vaig estar quinze anys. Vaig fer un intent de fuga, en què em vaig trencar la cama. Després d'estar un mes sense curar-me en una cel·la, tirat a terra amb una manta, en ple hivern, la cama es va infectar i finalment em van traslladar a l'hospital de València per operar-me. Curiosament em va operar el republicà López Trigo. Gràcies a ell vaig salvar la cama. Em van retornar a la presó, però com que tenia un clau a dins que supurava molt, em van enviar a l'Hospital Penitenciari de Yeserías. Finalment, els darrers cinc anys els vaig complir al penal de Burgos.

? Quina va ser la teva feina a la presó?

? No vaig cedir mai. Sempre he estat lluitant, fent informes o sabotatges dins les meves possibilitats. Per exemple, al penal de Sant Miguel de los Reyes hi havia un electricista, que havia estat a la División azul, que estafava la companyia d'electricitat. Em va explicar la trampa i ho vaig enviar clandestinament a Tolosa. Quinze dies després saltava l'administració del centre, perquè van comprovar que era cert. L'administrador es va pensar que era cosa del director de la presó i entre ells es van barallar.

Massana

? Com a amic de Massana és veritat que era generós?

? Sí. Tot i que el tresorer del grup era "Caracremada", molt escrupolós amb els diners i amb l'organització, de manera que quan els cèntims entraven a la butxaca difícilment en sortien. Quan Massana deia que s'havia de pagar, ho feia, naturalment. Massana era generós i pagava molt bé a la gent que els acollia a les cases. Hi havia molta misèria i alguns pagesos l'esperaven amb els braços oberts.

? La llei de fugues també es va aplicar als oncles del Massana?

? L'oncle del Massana, Miquel Guitó Gramunt, l'esmolet, vivia a Sallent, amb la seva mare de 90 anys i havia fet burles de la guàrdia civil amb cançonetes que Ràdio Andorra reproduïa. El novembre de 1949 li van aplicar la llei de fugues conjuntament amb el seu germà Jaume, per revenja. Cap dels dos no tenia res a veure amb el moviment llibertari.

Caracremada

? Com era Ramon Vila "Caracremada" i el grup en general?

? En realitat érem tots hermètics. La consigna era que com menys sabés cadascú de nosaltres, millor. Però, tot i així, ell encara era molt més hermètic i sovint li havies de treure les paraules amb

un tirabuixó. Era el seu caràcter. Vaig estar tot un any amb ell i em va ajudar amb moltes coses, però l'he anat descobrint després. Era un home molt simple, tot el contrari de Marcel·lí Massana, que era molt obert i simpàtic, cosa que facilitava fer-hi amistat. Vam ser bons amics.

? Com valores l'estudi antropològic que li van fer després de mort?

? Es va demostrar que patia de reumatisme i tenia un gran desgast físic. Normal per la vida que va portar. Però hi ha coses en les quals no puc estar d'acord. Es diu que l'estatura era d'1,70 quan era més gran que jo, que faig 1,76. Afirmo que almenys tenia dos centímetres més que jo. Se li va imputar la mort d'una britànica a la Collada de Toses, en què la guàrdia civil oficialment afirma que anava amb una granota blava: No és veritat, el Ramon portava sempre una caçadora i uns pantalons de pana foscos, no pas granotes, que no són pràctiques. Afirmo rotundament que ni en el grup de Massana ni del "Caracremada", ni del Pep Sabaté, ningú no portava granota. Pedro Sánchez, el darrer maqui que va conviure amb Ramon Vila, em va deixar molt clar a la presó de Burgos que el "Caracremada" no va tenir res a veure amb els fets de la Collada de Toses. Un home de muntanya amb granota? És estúpid, dir-ho! També penso que és una vergonya que algunes de les seves pertinences fossin posades a subhasta.

? Tu vas fer una nova aportació sobre la seva actuació en la resistència francesa?

? Sí, però l'he tret a partir d'un llibre d'una companya francesa, Marie Claude Rafaneau-Boj, que es titula "Odissea per la llibertat". En l'article sintetitzo el gran treball que va fer en la resistència francesa. L'any 1944 es va unir a l'exèrcit secret (AS) i va entrar en contacte amb els franctiradors i partisans (FTP), dirigits pel comandant Bernard, que li va confiar el comandament d'una companyia de refugiats espanyols, amb la graduació de capità. Des de l'Halte Viene, va fer del maquis de Rochechouart, el capità Raymond, especialitzat en explosius, veritables gestes prop d'Angulema. A Saint Junien fan explosionar un pont al pas d'un tren ple de soldats de la divisió Panzer SS Das Reich. Com a represàlia, el general SS Heinz Lammerding massacra la població d'Orador-sur-Glane, amb l'assassinat de 642 civils: 190 homes, 245 dones i 207 nens cremats vius a l'església. Coneixedor dels fets, els capitans Raymond i Marc d'AS llancen una nova acció de represàlia contra la unitat de la divisió Das Reich, estacionada a Orador-sur-Vaynes, que serà massacrada. Un cop alliberada França dels nazis, el govern li va concedir la Legió d'Honor, que Ramon Vila va refusar.

? Vas conèixer el berguedà Josep Ester?

? Sí, el vaig conèixer a París, quan estava a la OFPPRA (Oficina Francesa de Protecció a les Persones Refugiades i Apàtrides). Quan vaig sortir en llibertat vaig parlar amb Marcel·lí Massana per dir-li que volia ser refugiat polític. Ho va explicar a Josep Ester, que es cuidava directament dels tràmits i amb quinze dies vaig tenir els papers disponibles. Aleshores, el vaig anar a veure, per conèixer-lo directament i donar-li les gràcies.

? D'on has tret la documentació per elaborar els teus llibres?

? Antonio Téllez em va donar molta informació, que sempre vam compartir, així com amb l'amic Àngel Urzáiz. A Josep Clara li vaig donar informació i vam mantenir correspondència mútua força temps, sobretot pel que fa a la biografia sobre "Caracremada", que el va obrir a un públic ample. Amb l'intel·lectual Juan Gómez Casas ens vam fer molt amics a la presó: va ser secretari de les joventuts llibertàries, portava la premsa clandestina i en democràcia va ser secretari de la CNT. Marie-Claude Rafaneau-Boj em va proporcionar informació sobre les activitats de "Caracremada" a la resistència francesa. Amb Dolors Marín, vam estar a la base de can Flequer, fotografia que surt en el meu llibre "El Senzill. Guerrilla i presó d'un maqui", que es va editar gràcies a Josep Cara i el Centre d'Estudis Josep Ester Borràs, de Berga. Fins i tot amb Ferran Sánchez Agustí , que ha

millorat el seu enfocament sobre nosaltres i és més equilibrat a partir del seu darrer llibre, malgrat mantenir una certa pedanteria. Per cert, no vaig formar mai part del grup Talión.

? Quan penses tornar a visitar Catalunya?

? Vull anar a Barcelona a veure la meva germana i també el Pep Cara de Berga i l'alcalde de Castellnou de Bages, Domènec Òrrit, que em va posar en contacte amb Brussel·les, de manera que el 29 de març d'enguany, a iniciativa de la directora de la Casa de la Història Europea, Litka ML Soya, vaig visitar l'exposició antifranquista, on vaig aportar una capsa de música que vaig construir per a la meva mare, com a pres polític, al penal de San Miguel de los Reyes. S'hi estarà fins al maig de l'any vinent. Si bé el donaria de forma vitalícia, potser també estaria bé deixar-ho al Museu d'Interpretació dels Maquis a Castellnou de Bages, on també podria deixar-hi l'instrument musical que tocava a la presó.

El perfil

Joan Busquets Verges neix al barri de Sant Gervasi de Barcelona el 25 de juliol de 1928. Tenia tres germanes: Pilar, Rosa i Rossenda, que amb 95 anys viu a Barcelona. El 1947 s'exilia a França i treballa a les mines de carbó de Cagnac-les-Mines, al departament del Tarn. Poc després va passar a les mines de Cransac, amb millors condicions salarials. A Tolosa s'implica en la resistència llibertària i l'hivern de 1948 passa a formar part com el "Senzill", el més petit, del grup de la guerrilla dirigida per Marcel·lí Massana, amb actuacions molt significades a la comarca del Bages.

Detingut el 18 d'octubre de 1949 per veritable mala sort, va ser condemnat a mort i, un cop commutada la pena, no va sortir de diverses presons espanyoles fins al 18 d'octubre de 1969, en què obté la llibertat després de 20 anys i 6 dies de presó. Va treballar de corrector de novel·letes a l'editorial Còdex de Sant Boi de Llobregat fins que va fer suspensió de pagaments i el van indemnitzar amb llibres. Com que la Brigada Politicosocial li fa la vida impossible, el 1972 decideix anar-se'n a França com a refugiat polític. A Tolosa va treballar a la construcció i al cap d'un any va entrar de mecànic de precisió.

De jovenet, als setze anys, havia treballat a la Hispano-Suïssa. Després va passar a Andorra, però no s'integrava bé enlloc. Va estar a París, on va fer múltiples feines fins que el 1974 va conèixer l'Ivette i al cap d'un any va néixer el seu fill, Lluís. Va ser secretari de l'Associació de Presos Polítics del Franquisme a França, des del seu naixement l'octubre de 1990, sota la presidència de Manuel Llatser. L'obligació moral de donar a conèixer a les noves generacions les lluites contra els nazis i els franquistes en la recerca de la llibertat l'ha portat a publicar diversos llibres com "Veinteaños de prisión: los anarquistas en las cárceles de Franco", el 1998; "El Senzill. Guerrilla i presó d'un maqui", el 2008. També és autor del llibre "Atado y bien atado", que no li va agradar com va quedar i ara està refent per publicar-lo en una versió més acurada.